

Matej Žist, Osnovna šola Jurija Vege Moravče

(NE)SVOBODA OB GOVORNEM NASTOPU

↳ Suvereno govorno nastopanje kot pomembna veščina, ki naj bi jo usvojili v času rednega šolanja, je rezultat načrtnega postopnega dela z učenci. Načrtovanje vključuje izbor raznolikih oblik nastopanja, pa tudi razmislek o podajanju navodil in meril za ocenjevanje. Pomembno vlogo pri tem ima za učenca ocenjevalni obrazec, saj mu najbolj neposredno razkriva, kaj se od njega (ne) pričakuje.

1 Uvod

Veščine govornega nastopanja so kompleksne. K njihovem usvajanju lahko pripomoremo s celovitim šolskim pristopom, ki bo na eni strani zamejeval in usmerjal k napredovanju pri točno določenih elementih govornega nastopanja, na drugi strani pa osvobajal in govornika ozaveščal, kakšen je k cilju usmerjeni govorni nastop. Pri tem imata pomembno vlogo ocenjevanje in ocenjevalni obrazec, ki tak nastop spremlja in je vodilo za učenca.

2 Vloga govornih nastopov

Izmed štirih spretnosti (branje, pisanje, govorjenje in poslušanje) je govorjenje na drugem mestu (za poslušanjem) po času, ki ga zavzame v našem življenju. Zato mu tudi v šolskem prostoru posvečamo pozornost. Učenci naj bi imeli čim pogosteje priložnost javno spregovoriti. Govorni nastop predstavlja le eno izmed možnosti javnega izražanja učenčevih prepričanj in pogledov o določenem vprašanju. V šoli zasleduje določene cilje, ki jih načrtuje učitelj. Ta tudi načrtuje njihovo postopnost usvajanja prek različnih tipov nastopanja in s pomočjo različnih pristopov k ocenjevanju.

3 Ocenjevanje govornega nastopa

Ocenjevanje sledi temeljiti pripravi in preverjanju, opredeljeno pa je z učnim načrtom, učiteljevo pripravo, opisniki, dogovorom z učenci itd. Ocenjevalni obrazec je lahko del te priprave na ocenjevanje.

Kako se torej lotiti sestave ocenjevalnega obrazca za govorni nastop učenca? Ocenjevalne obrazce učenci pregledajo in upoštevajo, drugih opisnikov ocenjevanja, ki so podrobneje razčlenjeni, navadno ne preučujejo. Ali moramo že v ocenjevalnem obrazcu učenca spomniti na številne elemente, na katere mora biti pozoren pri govornem nastopu, ali ga bo to samo zmedlo in bomo z množico meril prispevali le k manj spontanim in necelovitim nastopom?

Razumemo lahko merila, ki so določena celovito, a splošno. Močivnikova (2004: 56) npr. navaja: »Vtis na poslušalca – Nezadostno: Za poslušalce je nezanimiv, s kretnjami in držo telesa izraža nepripravljenost na nastop. /.../ Odlično: Poslušalce zelo pritegne, nastop podkrepi tudi z ustrezno mimiko in kretnjami.«

Razumemo lahko tudi koristnost zelo natančno razčlenjenih zahtev. Lasbaherjeva (2000: 31, 32) razmišlja o pripravi na govorni nastop srednješolcev: »Tako dijaki spoznajo, da je govorjenje zapleten miselni in ustvarjalni proces, na katerega se je potrebno ustrezno pripraviti. Pot do izvedbe govornega nastopa je zelo dolga in zahteva natančne priprave. Za govorni nastop sem pripravila natančna navodila za pripravo govornega nastopa. Za navodilo za govorni nastop sem zapisala tudi priporočeno literaturo, ki se mi je zdela najprimernejša. Ker se je tema govornega nastopa navezovala na učni načrt in učno temo, je bil datum govornega nastopa natančno določen. Dve uri pred govornim nastopom je dijak prinesel pokazat pisno pripravljen govorni nastop. Besedilo sem pregledala. Zanimala me je predvsem njegova vsebina, z dijakom pa sva se pogovorila tudi o načinu predstavitve. Pri razporeditvi vsebine se je dijak skoraj dosledno držal vrstnega reda v navodilih.«

4 Raznolikost v ocenjevanju (in sestavi ocenjevalnih obrazcev)

Kako si torej zamisliti pripravo na govorni nastop? Tako, da učenca natančno vodimo, mu predpišemo vrstni red, pregledamo njegove predpriprave, dodatno gradivo, ali tako, da mu pustimo svobodo pri izbiri poti in izvedbe? Kako ga potem oceniti: po zelo podrobno zastavljenih napotkih, ki naj jim sledi, ali s splošno zahtevo po prepričljivosti in vsebinski celovitosti?

Niti z enim niti z drugim pristopom ni nič narobe. Menim, da sta oba za ustrezen postopen razvoj govornega nastopanja celo nujno potrebna. Narobe postane samo, če si eno ali drugo skrajnost zamislimo kot lastno vodilo, ki ga ne presegamo. V takem primeru že z ocenjevalnim obrazcem vodeni nastopi učencu ne dopuščajo kreativnosti in razmisleka ter ga slabo pripravljajo na samostojne nastope zunaj šolskega prostora; v tem smislu nevodeni nastopi pa bolj naključno (če) kot sistematično pripeljejo učenca k izboljšavam.

Kateri ocenjevalni obrazec (prvi, drugi ali tretji) naj učitelj uporabi ob govornem nastopu?

OCENJEVALNI OBRAZEC ZA GOVORNI NASTOP (1.)

Upoštevanje dogovorjenega datuma za nastop	1
Upoštevanje časovne omejitve	1
Vsebina	
Zapisana priprava	1

OCENJEVALNI OBRAZEC ZA GOVORNI NASTOP (1.)

Upoštevanje navodil za nastop	1
Raznolika vsebinska predstavitev obravnavane teme	3
Raba in poznavanje ustreznih strokovnih izrazov	1
Povezanost v celoto	1
Poznavanje priporočene literature	1
Prepričljivost	
Stik s poslušalci, pogled	1
Položaj rok	1
Telesna drža	1
Slišne prvine: glas	1
Ustrezna uporaba pripomočkov	1
Tekoče pripovedovanje	1
Jezik	
Zborni jezik	2
Slog (raba raznolikih polnopomenskih besed izogibanje ponavljanju besed)	2
20–18 = odl (5); 17–16 = pdb (4); 15–13 = db (3); 12–10 = zd (2)	

Podrobno zasnovan ocenjevalni obrazec
 (Vir: Osebni arhiv Mateja Žista.)

OCENJEVALNI OBRAZEC ZA GOVORNI NASTOP (2.)

Vsebina	
Raznolika vsebinska predstavitev obravnavane teme	5
Raba in poznavanje ustreznih strokovnih izrazov	3
Povezanost v celoto	2
Prepričljivost	
Nebesedna govorica: položaj rok, pogled ...	2
Slišne prvine: glas	2
Tekoče pripovedovanje	2
Jezik	
Zborni jezik oz. primerno socialni/funkcijski zvrsti	2
Slog (raba raznolikih polnopomenskih besed izogibanje ponavljanju besed)	2
20–18 = odl (5); 17–16 = pdb (4); 15–13 = db (3); 12–10 = zd (2)	

Ocenjevalni obrazec, ki delno usmerja in delno dopušča svobodo
 (Vir: Osebni arhiv Mateja Žista.)

OCENJEVALNI OBRAZEC ZA GOVORNI NASTOP (3.)

Vsebinsko raznolika in celovita predstavitev	10
Prepričljiv nastop, ki pritegne	6
Jezikovno ustrezen nastop	4
20–18 = odl (5); 17–16 = pdb (4); 15–13 = db (3); 12–10 = zd (2)	

Ocenjevalni obrazec, ki dopušča svobodo pri snovanju in ocenjevanju
(Vir: Osebni arhiv Mateja Žista.)

Odgovor je: Vse tri. Vsak – podrobno zastavljen, strukturiran ocenjevalni obrazec, ki zajame vse bistvene prvine govornega nastopanja, in ocenjevalni obrazec s splošnimi opredelitvami, ki se osredotoči na splošni vtis in prepričljivost nastopa – ima svoje prednosti in slabosti.

Izbiramo odvisno od predznanja in starosti učencev, odvisno od naših ciljev. Medtem ko za začetek zadostuje svoboda (3. ocenjevalni obrazec), je treba ravno prek strogih zamejitev in omejitev svobode doseči nove kakovostne stopnje govornega nastopanja (2., 1. in zopet 2. ocenjevalni obrazec) in kot končni cilj doseči spet svobodo v celovitem nastopu (3. ocenjevalni obrazec). To pot pa je potem treba »prehoditi« večkrat. Vsakič ko mladi dosežejo novo kakovostno stopnjo samostojnega nastopanja, je treba tej svobodi nadeti nove zahteve, ki bodo vodile zopet k samostojnim nastopom na višji ravni. Pri tem je smiselno postopnost še načrtovati in ocenjevanje v določenih fazah zamejevati na samo določene prvine nastopanja, tj. samo na nekatere izmed elementov uspešnega govornega nastopa (npr. vključevanje zahteve po slikovnem gradivu, ustreznem uvodu, uporabi retoričnih prvin, kot je molk idr.).

Če je premagovanju treme v prvem triletju namenjeno nastopanje brez končnega ocenjevanja in nastopi sede, lahko v drugem triletju to vlogo opravijo govorni nastopi ob plakatu, v tretjem pa s PPT-predstavitvijo.

Če pot k samostojnosti v prvem triletju nakažejo govorni nastopi z vključevanjem priprave v končno oceno, v drugem govorni nastopi z rekvizitom, samoocenjevanjem ali ocenjevanjem sošolcev, v tretjem to vlogo lahko odigrajo govorni nastopi s PPT-predstavitvijo brez besed. Zavedanje o vlogi nebesednih spremljevalcev podajamo v prvem triletju z bralnimi nastopi, v drugem z dramskimi uprizoritvami, v tretjem pa z govornimi nastopi, usmerjenimi na določene vidike nastopanja.

5 Vloga načrtovanja in širšega povezovanja

Pri nastopanju torej dopustimo svobodo; to jo postopno zamejimo z določenimi obvladljivimi zahtevami, ki nas privedejo zopet k manj omejenim nastopom na višjem nivoju. Kako se lotimo izpopolnjevanja teh veščin, bo naša odločitev. Ni pa slabo, če imamo določen uvid v celovit pristop: tj., če vemo, kako to delajo pri drugih predmetih in kako v drugih razredih, pri drugih učiteljih. Ker gre za kompleksna znanja, bomo uspešni, če bomo usvajanje veščin načrtovali čim širše. Postopnost se lahko uvaja pri delovanju učitelja

v posameznem šolskem letu; pri delovanju učitelja z določenim razredom skozi leta; pri delovanju tima učiteljev; z dogovorjenim delom pri določenem predmetu; z delovanjem učiteljskega zbora z določeno generacijo; s premišljenim prestopom med razredno in predmetno stopnjo; z začrtanim delovanjem na ravni šole; na nacionalni ravni.

To pa se lahko dosega z osebnim načrtovanjem vsakega učitelja; s predmetnim učiteljem slovenščine v 5. razredu (na razredni stopnji); z dogovorom v timu (slavistov); z objavo idej za govorne nastope na spletnih straneh šole; s predstavitevijo na ravni šole (izobraževanja, konferenca, druge priložnosti); s spodbujanjem takšnega pristopa s strani vodstva; s spodbujanjem takšnega pristopa v stroki in šolski politiki ipd.

6 Sklep

Večina učiteljev se danes osredotoča na nekaj vidikov nastopa: vsebinsko celovitost, ki jo kot strokovnjaki področij tudi najkompetentneje presojava, in pripravljenost na nastop, ki je velikokrat zreducirana na tekoče pripovedovanje na pamet in na nenatančno določen vtis, ki ga pusti učenec. Bolj usklajeno pripravljane nastope in njihovo ocenjevanje na vsaki ravni prinese določene pozitivne učinke. Pravo svobodo bo prineslo šele poznavanje posameznih prvin nastopa, če bo torej učenec vedel, kaj govorni nastop sploh je.

Je pri celovitih nastopih res še pomembno govoriti na pamet? Koliko govorcev, univerzitetnih profesorjev ipd., govori na pamet na konferencah? Kaj sploh razumemo pod izrazom na pamet? Naj bo v določenem trenutku učenčeva odločitev tudi, kako se bo časovno omejil, ali si bo pripravo zapisal ali ne, katero literaturo, če sploh, bo uporabil itd. S svojim nastopom mora nastopajoči poslušalce prepričati, kako bo to storil, pa je njegova odločitev.

POVZETEK

Ocenjevalni obrazec ima za učenca pomembno vlogo pri pripravi na govorni nastop. Sestavimo in razdelimo ga lahko podrobneje in s tem učenca vodimo, hkrati pa tudi bolj omejimo. Manj razdelani ocenjevalni obrazci bodo učencem sicer manj v pomoč, hkrati pa bodo spodbujali njihovo samostojnost, odgovornost, organizacijo in kreativnost. Ko načrtujemo tip govornega nastopa, se moramo prilagoditi starosti in predznanju učencev; tako se prilagajamo zastavljenim ciljem tudi, ko sestavljamo navodila za nastop in spremljajoči ocenjevalni obrazec.

Literatura

- Lasbaher, Katja, 2000: Pripravljen govorni nastop – referat pri pouku SJK. *Slovenščina v šoli 5/5*. 31–34.

- Močivnik, Leonida, 2004: Oblikovanje opisnih kriterijev. *Preverjanje in ocenjevanje: specializirana strokovna pedagoška revija 1/2-3*. 53–58.
- Sánchez, Karin Elena, 2011: Učinkovito poslušanje – večšina, naravni talent ali odločitev? *HRM: strokovna revija za ravnanje z ljudmi pri delu 9/43*. 30–36.
- Zidar Gale, Tatjana; Žagar, Igor Ž.; Žmavc, Janja; Pirc, Vlado, 2011: *Retorika: Uvod v govorniško večščino. Učbenik za retoriko kot izbirni predmet v 9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: i2.

31. 3.

KULTURNI BAZAR ©
2 0 1 6

KULTURA SE PREDSTAVI

ŠD Štihova dvorana

14.00–14.45

Spodbujanje bralne pismenosti skozi gledališče

Odlomek iz bralne uprizoritve s pogovorom

Berejo: Milan Štefe, Mirjam Korbar in Mojca Funkl; didaskalije: Martin Vrtačnik; pogovor izvaja: Ira Ratej, Mestno gledališče ljubljansko

Prisluhnili bomo prizoru bralne uprizoritve *Zaprta vrata* (Jean-Paul Sartre) in se nato vprašali, kako lahko obisk gledališča pripomore k večji bralni pismenosti obiskovalca. Dejstvo je, da vzgojno-izobraževalni zavodi pri izboru predstav velikokrat sledijo učnim načrtom in seznamom obvezne literature, toda ogled predstave nikakor ne nadomešča branja literarnega dela. Lahko pa ga smiselno dopolnjuje. Posvetili se

bomo vprašanjem, kako lahko umestimo gledališko predstavo v literarno vzgojo mladih, kaj se pričakuje od obiskovalcev z namenom bralnega opismenjevanja ter kakšno vlogo imajo pri tem gledališča in vzgojno-izobraževalni zavodi. Ob tem bomo spoznali poseben gledališki format, bralno uprizoritev, ki lahko bistveno prispeva ne le k pismenosti za gledališče temveč tudi k bralni pismenosti.